

Nema normalizacije bez demokratizacije

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Problem je u tome što Srbija ne može da igra ulogu koju nacionalisti od nje očekuju. Ova su očekivanja formirana u trenutku kada se ocenilo da Jugoslavija nije u srpskom interesu. Od tada sve do sada očekivanja da će Srbija moći da pružme odgovornost za sve Srbe i za sve srpske zemlje usklađuju se sa stvarnim mogućnostima države Srbije. U tom kontekstu je potrebno posmatrati trenutne pregovore sa predstavnicima kosovskih vlasti i predstojeće razgovore i pregovore o Bosni i Hercegovini. Srbija jednostavno ne može da preuzme odgovornost za ostvarenje ambicija onih koji bi da Kosovo vrate pod njen suverenitet ili da joj pripoje Republiku Srpsku.

Neki za to krive Ameriku ili Evropsku uniju, jer računaju da će javnost uvek biti spremna da prihvati objašnjenje da je sve plod strane zavere i domaćih izdajnika. Mada se međunarodne okolnosti ne mogu zanemariti, ključno je pitanje, ipak, da li postoji spremnost da se određene obaveze preuzmu i pod kojim uslovima? Na primer, krajem osamdesetih godina prošloga veka, postojalo je uverenje da je Jugoslavija prepreka da Srbija ima punu suverenost nad Kosovom. Kao i da Srbi ostvare suverenost u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, to jest na delovima teritorija tih republika. Pokazalo se, međutim, da je to bila zabluda. Ustvari, nije bilo ni spremnosti niti sposobnosti da se zemlja proširi i uključi sve te teritorije.

To se odnosi i na Kosovo, bez obzira što je uspostavljena kontrola nad teritorijom. To je, tekoreći, vojna strana suverenosti. Politička, pak, podrazumeva određen, gotovo ugovorni, odnos između stanovništva i vlasti, koji se označava pojmom legitimnosti. Čak i ako su vlast i pravo prošireni na određenu teritoriju i na stanovništvo, ostaje problem sposobnosti i spremnosti da se obezbedi politička podrška građana, da se uspostavi nešto nalik na društveni

ugovor između svih relevantnih političkih subjekata. Devedestih godina prošloga veka, uspostavljena je vojna kontrola nad Kosovom, dakle nad teritorijom, ali ne i potrebni društveni ugovor sa stanovništvom, zbog čega je izostalo političko rešenje, to jest nije stečena legitimnost srpske vlasti na Kosovu, ako se tome uopšte težilo.

U cilju postizanja političkog sporazuma vođeni su kontinuirani razgovori, uglavnom diplomatski, a potom, pre i posle oružanog sukoba, i serija pregovora između srpskih vlasti i predstavnika Kosova. Da će doći do sukoba nije bilo teško predvideti, jer vojna kontrola neke teritorije ili vodi političkom sporazumu ili novim sukobima, budući da nedostatak političke legitimnosti održava sukob oko teritorija. Ova razlika između vojnog i političkog rešenja, odnosno između kontrole teritorija i legitimne vlasti, od značaja je samo zato što omogućava da se razume karakter spora između srpske vlasti i kosovskog stanovništva, koji je bio karakterističan i za različite pregovaračke pozicije dveju strana, onda kada su vođeni progovori. Srpska je strana insistirala na kontroli teritorije, a kosovska na političkom sporazumu, koji je podrazumevao osamostaljenje kosovske države.

Pregovori koji se sada vode su prvi koji za cilj imaju normalizaciju odnosa. Bez obzira na to što se dve strane ne slažu oko suverenosti kosovske države, pregovori se vode tako kao da je reč o dve suverene države. Ovo zato što se podrazumeva da će dogovori koji se postignu biti ugovorne prirode i da će odgovornost za njihovo sprovođenje biti na dve strane koje pregovaraju. Ovo se može smatrati sadržajem normalizacije. Kada se, na primer, postigne dogovor o tome kako će se cariniti roba, nadležnosti će biti jasno određene i za sprovođenje sporazuma će nadležnosti svake od strana biti jasno određene. Drugačije rečeno, strane su suverene da

sklapaju sporazume i da preuzimaju obaveze da ih sprovede. Time se odnosi normalizuju, što će reći da ne postoji sukob oko sposobnosti da se sklapaju dogovori i spremnosti da se oni primenjuju.

Normalizacija je teško izvodljiva dok postoji teritorijalni spor. Zbog toga, ovi pregovori bi mogli da se suoče sa problemima zbog spora oko toga ko je nadležan na severu Kosova. Načelno rešenje jeste da je reč o autonomnoj oblasti, koja ima nadležnost koje priznaju i Srbija i Kosovo. Kako sada stoje stvari, ne postoji izričita spremnost Srbije da prihvati to rešenje. Zapravo, javnost očekuje, a ta se očekivanja podgrevaju i od strane srpskih vlasti, da će doći do podele Kosova, u kom bi slučaju severni deo bio pripojen Srbiji. Nije, međutim, jasno da li su sagledane sve eventualne posledice tog rešenja i da li na osnovu toga postoji spremnost da se one prihvate.

U toj se stvari srpska strana suočava sa dilemom da li da predloži podelu Kosova pre nego što se odnosi počnu normalizovati ili prećutno odustati od tih teritorijalnih pretenzija kroz proces normalizovanja odnosa, dakle kroz dogovore o nizu konkretnih rešenja oko razgraničavanja nadležnosti između Srbije i Kosova. Ova dilema proističe iz činjenice što srpske vlasti, a i srpska javnost, nisu spremni da preuzmu obaveze koje bi podela teritorija nosila, a nisu ni spremni da tu nespremnost učine javnom. Zbog toga, proces normalizacije teče sporo, a opet ishod ne može biti drugačiji nego uspostavljanje međudržavnih odnosa između Srbije i Kosova u postojećim granicama. Ovo je politika ili strategija koja je karakterisala ponašanje srpskih vlasti u čitavom procesu raspada Jugoslavije i postepene normalizacije odnosa sa novonastalim državama. Sličan razvoj bi trebalo očekivati i u slučaju Bosne i Hercegovine, jer Srbija nije ni spremna niti sposobna da preuzme odgovornost za Republiku Srpsku.

Ovi se pregovori razlikuju od onih koji su im prethodili i po tome što je posrednik u njima Evropska unija, a nije međunarodna zajednica u jednoj ili drugoj verziji. Ovo posredovanje omogućava da

se sporna pitanja sagledaju u kontekstu evropskih integracija. Da bi se videlo šta to znači, imalo bi smisla razmisliti o situaciji u kojoj Evropske unije ne bi bilo, te bi u rešavanju sporova na Balkanu učestvovala pojedine evropske i neevropske države. U stvari, to je bilo stanje stvari u vreme raspada Jugoslavije, dakle u poslednjoj deceniji prošloga veka. Sličnu cenu onoj koja je tada plaćena, sada Srbija više ne bi mogla da podnese. Usled toga, potpuno su neumesne sve kritike koje se upućuju Evropskoj uniji. Isto tako, potpuno su neumesne i sve one kritike srpskim vlastima i strankama koje ističu da bi rešenje trebalo tražiti u jačanju vojne sile. Povoljna vojna rešenja nisu pronađena u vreme raspada Jugoslavije, a sada su izgledi gori nego što su bili tada.

Tako posmatrano, posredovanje Evropske unije ne samo da otvara mogućnost normalizacije odnosa između različitih država ili državnica na Balkanu, već lišava potrebe Srbiju da preuzima obaveze i odgovornost za koje nije spremna i sposobna. To nije, naravno, dovoljno. Kao što se vidi u Bosni i Hercegovini, ukoliko se zemlja ne demokratizuje, normalizacija je teško ostvariva i nije stabilna. Zbog toga, potrebna je i dosledna demokratizacija balkanskih država, jer se onda jasno vide, čak i ako ne posreduje Evropska unija, prednosti normalizacije.